

Česko-lužický věstník

číslo 1 / leden 2018

ročník XXVIII

timo meškank

košsy košsy konika

naše žiwjenje traje
sydomdžesat lět
a hdyž jara dolho
wósomdžesat
a najwjace z nich su
próca a prózdnosć
wone přeńdu chětr
a my z nimi wotlećimy

hlej zawčerašim bě
wčerašy džen jutře
a zajutřišim budže
jutřiši džen wčera
džensa pak je
džensniši džen hamjeń

houpej houpej koničku

náš žiwot trvá
sedmdesát let
a když hodně dlouho
osmdesát
a nejvíc z toho jsou
práce a prázdnota
rychle minou
a my odletíme s nimi

vidíš předevcírem byl
včerejšek zítra
a pozítří bude
zítřek včera
ale dneska je
dnešní den ámen

halí belí

náš žiwot trvá
sedmdesát let
a jestli hodně dlouho
tak osmdesát
a nejvíc zabírá
práce s prázdnotou
roky rychle minou
a my mineme s nimi

vidíš předevcírem byl
včerejšek zítřkem
a pozítří bude
zítřek včerejškem
jenže dneska je
dnešek pešek

*Ze sbírky kóstka w ruce ... (Budyšin 1997)
přeložil Radek Čermák (2002 a 2017).*

*Stará wodárenská věž
a evangelický kostel
sv. Michala v Budyšíně
před zahájením
vánočního koncertu,
foto Hana Kubicová*

Z DOMOVA

➤ **Srbská Lužice v pořadech Českého rozhlasu a České televize a na jevišti Národního divadla**

V průběhu podzimu 2017 se třikrát podařilo prezentovat lužickosrbskou historii a kulturu v našich veřejnoprávních médiích. Nejprve 28. října na stanici Český rozhlas Sever hodinu hovořili redaktori ČLV, historik Jan Zdichynec a slavista Radek Čermák, s redaktorem Davidem Hamrem – i v souvislosti s výročí 99 let od vzniku Československa – na téma proměnlivosti vztahu české státnosti a srbské Lužice, respektive nakolik absence samostatného státu poznamenává kulturu a mentalitu Lužických Srbů. Týden poté, 3. listopadu, dokonce v živém přenosu na stanici Český rozhlas Vltava rozmlouvali v pořadu *Vizitka* opět hodinu a opět s D. Hamrem členové předsednictva SPL dramaturg Ondřej Šrámek a redaktor Lukáš Novosad, předseda SPL, o svém vztahu k srbské Lužici a o kulturních paradoxech, které život tohoto malého národa přináší ve vztahu k velkým kulturám německé a české. V půli listopadu byl pak v České televizi v cyklu *Folklorika* odvysílán půlhodinový dokument režiséra Tomáše Vrány o vztahu Lužických Srbů k Praze a severním Čechám. Postupně v něm vystoupili L. Novosad, slavistka a sorabistka Katja Brankačková, R. Čermák, český učitel v Lužici Pavel Šlechta, básník a sorabista Milan Hrabal a kameraman Reiner Nagel. Všechny tři pořady lze snadno najít ve webových archívech obou veřejnoprávních médií. Spolupráce s Českým rozhlasem Sever se letos bude nadále rozvíjet vysíláním cyklu lužickosrbských povídek a turistických reportáží z méně známých koutů srbské Lužice, s Českou televizí zase chystáme lužickosrbský díl pro její seriál *Cesty víry*.

V prostředí významných tuzemských institucí se vloni srbská Lužice, respektive odkaz na její bohaté kulturní tradice, objevila ještě jednou: 23. listopadu měla v Národním divadle premiéru inscenace *Maryši* podle dramatu bratří Aloise a Viléma Mrštíkových. Je to první jeho uvedení na naší přední scéně od roku 1999. Režisér Jan Mikulášek se spolu s dramaturgy Martou Ljubkovou a Janem Tošovským rozhodli předvést Maryšu jako univerzální příběh, a tak se folklorně neomezili na jižní Moravu, nýbrž se inspirovali různými kouty Evropy: namátkou západním Německem, Sardinii, jižním Kosovem, Bulharskem – a ovšem Lužicí, takže Maryša v jednom okamžiku obléká masku lužickosrbského Džěčetka. Součástí programu k inscenaci je také článek Lukáše Novosada *Maryša v srbské Lužici*.

red

➤ **Ve čtvrtek 9. listopadu hráli Geisslers Hofcomoedianten opět svou úspěšnou inscenaci *Já jsem Krabat* a tentokrát byla ve Vile Štvanici zadána pro SPL. Po představení následovala beseda tvůrců a protagonistů s přáteli Lužice. Více o inscenaci naleznete v ČLV 3/2017.**

Poté **v pondělí 18. prosince do Prahy přijelo hrát Lužickosrbsko-německé divadlo z Budyšína**. V Divadle v Reznické jediný herec Měrko Brankač předvedl *Vánoční koledu (Hodowna stawizna)* od Charlese Dickense.

red

➤ **Mikuláš s andělem a čertem opět zavítali do Lužického semináře**. Už i děti se naučily navštěvovat Hórnikovu knihovnu pravidelně, tedy i tentokrát na ně čekaly kreativní dílničky, zdobené stromčeky a na závěr je za přednesenou básničku obdaroval Mikuláš. Snad si na příjemné chvíle strávené v semináři vzpomenu i za dvacet let a stanou se z nich aktivní přátelé Lužice.

elobe

Z HORNÍ LUŽICE

➤ (SN 6., 7. 11.) **„Són z lódky“ (Sen z truhly) bylo heslo lužickosrbské módní přehlídky, která se konala v sobotu 4. listopadu v rámci nákupní noci „Romantica“ před Lužickosrbským domem v Budyšíně**. Jako modelové a modelky vystoupili mladí Lužičtí Srbové v módních kreacích Sary Gwiszczové, která ve svých návrzích moderně využívá motivy z lužickosrbských krojů. Při organizaci akce se spojily Lužickosrbská nadace, Domowina a svaz „My-serbske młodzinske džěło“.

➤ (SN 21. 11.) **Členové Sportovní jednoty Njebjelčicy slavili v pátek 17. listopadu v sále tamní „Bjesady“ 60. výročí založení**. Předseda Bjarnat Delenk připomněl mnohaletou dobrovolnou činnost spolku pro rozvoj sportovní činnosti a zvláště lužickosrbského fotbalu. Vyzdvihl obnovu hřišť, partnerství s FK v českých Roztokách a vzpomínkou uctil také dřívější významné fotbalisty jednoty.

➤ (SN 23. 11.) **Lužická srbština byla zapojena do výzkumného programu „Sustaining Minority Languages in Europe“ (SMiLE)** americké instituce Smithsonian Center for Folklife and Cultural Heritage ve Washingtonu. Cílem projektu je srovnání různých pokusů o revitalizaci jazyků v Evropě. V hornolužickosrbské a dolnolužickosrbské oblasti budou od ledna 2018 do června 2019 provádět výzkum Nicole Dołowy-Rybińska a Cordula Ratajczakowa, které se zaměří na

postavení lužickosrbských jazyků a revitalizační pokusy v různých politických systémech. Do projektu je zapojeno dalších pět evropských menšinových jazyků.

➤ (SN 27. 11.) **Letošní 143. schadzowanka znovu přilákala okolo 500 hostů do městského sálu „Krona“ v Budyšíně**. Kromě kabaretů dráždanských a lipských studentů, mládeže ze Saské Kamenice a studentů dvanácté třídy lužickosrbského gymnázia v Budyšíně se letos poprvé představil ukulelový orchestr pod vedením Józefa Brézana. O hudební část schadzowanky se dále postaraly 1. lužickosrbská kulturní brigáda, taneční skupina budyšínského Lužickosrbského gymnázia a kapely Kula Bula a Con-takt.

➤ (SN 1., 5. 12.) **Rada lužickosrbské nadsady na podzimním zasedání ve čtvrtek 30. listopadu diskutovala o zřízení nového „lužickosrbského kontaktního centra“**. Vzhledem k potřebě rozšíření Lužickosrbského ústavu v Budyšíně by k tomu mohla sloužit nová místnost v blízkosti centra města s veřejně přístupnou knihovnou nebo archívem a další nabídkou by tak podporovala zájemce o lužickosrbskou kulturu a jazyk. Na jarním zasedání pak bude rada rozhodovat o rozšíření dosavadní budovy Lužickosrbského ústavu nebo o případné novostavbě.

➤ (SN 8. 12.) **Lužickosrbský hudební skladatel Hinc Roj oslavil 90. narozeniny**. Narodil se v Cymplu (dnes místní část Hamora, něm. Boxberg), žije v sousedním Klětném. Dosud složil téměř dvě stě děl světské i náboženské povahy, ať již jde o sborové písně, nebo o symfonickou a komorní hudbu. K jeho nejznámějším skladbám patří *Stalingradská symfonie*, kterou vyzývá k míru na světě. V jeho tvorbě často zaznívají motivy z lužickosrbských lidových písní. Roj zhudebnil také některé texty Jurije Winara, Jurije Brézana a dalších lužickosrbských básníků.

➤ (SN 20. 12., doplněno z dalších zdrojů) **Novou ředitelkou Lužickosrbského národního souboru (SLA) bude Judith Kubicec**. Smlouvu podepsala již 20. prosince 2017 a funkce se ujme 1. srpna 2018. Její příchod vzbuzuje velká očekávání, protože po delší době se do čela předního lužickosrbského tělesa dostává zase lužickosrbská hudebnice (vystudovaná dirigentka); sbor a orchestr vedou Němci a baletní soubor Italka. Soubor v poslední době čelí kritice, že navzdory názvu a poslání v něm působí jen naprosté minimum Lužických Srbů (ve sboru pouze tři a v baletním souboru žádný, tam je dokonce komunikačním jazykem ani ne němčina, ale angličtina). Poslední ředitelka Milena Vetraino opustila SLA v červenci 2015. Judith Kubicec povede soubor společně s dosavadní obchodní jednatelkou Dianou Wagnerec.

red

Z DOLNÍ LUŽICE

► (NC 4. 10.) **Lužickosrbsky mluvící rodiny se setkaly na Schulzově statku.** Dospělí pekli chléb a povídali si s dětmi u ohně, děti hrály hry. Jeto již třetí takové setkání. Záštitu nad ním převzalo Jazykové středisko WITAJ.

► (NC 11. 10.) **Členové chotěbuzské a žylovské skupiny Domowiny navštívili město Wittenberg.** Výlet byl spojen s 500. výročí reformace v Německu. Účastníci zájezdu zavítali na nejvýznamnější místa spojená s osobou Martina Luthera: do kostela, na jehož vratech mělo být přibito jeho 95 článků, do farního kostela, ve kterém Martin Luther působil, a do domu, původního augustiniánského kláštera, ve kterém žil.

► (NC 18. 10.) **V Dešně zmapovali názvy místních statků.** Členové dešenské skupiny Domowiny do současnosti shromáždili stovku místních názvů. Na 18 statcích budou umístěny tabulky se jmény jejich obyvatel, resp. jmény „po chalupě“, která se používají k odlišení jednotlivých usedlostí. Na domech se tak objeví modré cedulky s bílými nápisy „Nowakojc“, „Šćepankojc“ nebo „Końcakojc“.

► (SN 8. 11.) **V Chotěbuzi se od 7. do 12. listopadu konal 27. festival východoevropského filmu.** Představeno bylo na dvě stě filmů z 46 zemí, mimo jiné též řada filmů s lužickosrbskou tematikou. Zvláštní cenu Lužickosrbské nadace získala skupina z Chotěbuzi za film *Láska k domovu*, který se věnuje aktuálnímu politickému problému v Lužici – neonacistickým útokům v lužickosrbském sídelním prostoru. Tento film ocenili i diváci. Dalším z prezentovaných lužickosrbských filmů byl dokument o odtěžení lužickosrbské vesnice Bukowku. O lužickosrbském filmovém dědictví se na festivalu konalo též sympozium, nazváno bylo „Zachovat filmové dědictví – Neviditelná historie Lužických Srbů“.

► (NC 6. 12.) **Chotěbuzské jezero má nové internetové stránky.** Zaplavením opuště-

ného povrchového dolu na hnědé uhlí má nejpozději do r. 2030 vzniknout východně od města největší umělé jezero v Německu – na ploše 1900 ha. Napouštět se má začít již v roce 2018. Zároveň se plánuje výstavba hotelů, sportovních zařízení apod. a také dopravního spojení s městem. Na adrese <<http://cottbuser-ostsee.de>> byl zprovozněn informační portál pro obyvatele Chotěbuzi a obcí, kterých se stavba jezera bezprostředně dotýká. Na internetových stránkách jsou zveřejněny plány, popisy prováděných prací a důležité termíny.

► (NC 6. 12.) **V Kibuši již nebude hřbitov.** Městské zastupitelstvo rozhodlo o uzavření stávajícího hřbitova. Pozůstali, kterým zemře někdo blízký z Kibuše, tak budou muset hledat hrobové místo v jiné obci.

► (NC 13. 12.) **Cestování autobusem by mělo být atraktivnější.** Lužickosrbská rada v oficiálním stanovisku k braniborskému zemskému plánu veřejné hromadné dopravy požaduje lepší návaznost autobusových a vlakových spojů při přestupech v lužickosrbském sídelním prostoru. V současné době je totiž pro mnoho lidí snadnější cestovat autem. Ve městech často pracují do večerních hodin a to už do jejich domovských obcí žádný spoj nejede. Lužickosrbská rada zároveň upozornila, že v plánu chybí lužickosrbská jména obcí. S těmi se lze setkat pouze na některých železničních zastávkách.

► (NC 27. 12.) **Budou mít dolnolužickosrbské fotbalistky vlastní fotbalové družstvo?** Sotva vznikl dolnolužickosrbský fotbalový tým Serbske koparje / Wendische Auswahl, přemýšlejí v Dolní Lužici o založení ženského fotbalového družstva. Mladé lužickosrbské fotbalistky hrají např. v Hochoze a Rogozně.

ZE SASKA

► (SN 20. 12.) **Jedním z hlavních témat na prvním zasedání saského zemského sně-**

mu po změnách ve vládě byla 5. zpráva o situaci lužickosrbského národa. Důležitými body dokumentu jsou mimo jiné úroveň vzdělání, financování, změna struktur a energie. Zvláště v oblasti vzdělávání dokument zdůrazňuje potřebu podporovat a posílit lužickosrbský jazyk na veřejnosti. Účinněji by se mělo pracovat také proti projevům nesnášenlivosti, s nimiž se někteří Lužičtí Srbové setkali. Zpráva přesto vidí situaci Lužických Srbů pozitivně.

Z BRANIBORSKA

► (NC 25. 10.) **Lužickosrbské rady Braniborska a Saska zasedaly společně.** Zasedání se uskutečnilo na půdě braniborského parlamentu v Postupimi. O společných problémech zde diskutovali členové saské Rady pro lužickosrbské záležitosti a braniborské Rady pro záležitosti Lužických Srbů. Hlavním tématem bylo plánované slučování okresů v Braniborsku. Braniborští radní zde čerpali ze zkušeností svých saských kolegů, protože v Sasku proběhla změna územního uspořádání již před deseti lety.

► (NC 20. 12.) **Na volby do lužickosrbského parlamentu by měl přispět stát.** Sdružení Smy, které zajišťuje iniciativu Serbski sejm, požaduje, aby mu Německo, Sasko a Braniborsko přispěly celkovou částkou 350 000 eur na organizaci voleb do lužickosrbského parlamentu. Svůj požadavek opírá o mezinárodní právo a o § 25 spolkové ústavy. Sdružení zároveň požádalo ministerstva vnitra Saska a Braniborska o pomoc s identifikací voličů. Podle sdělení braniborského ministerstva vnitra braniborská ústava explicitně nepočítá s lužickosrbským parlamentem a požadavkům sdružení Smy nebude možné vyhovět. Sdružení Smy se proto odvolává na předpisy vyšší právní síly, tedy spolkovou ústavu a mezinárodní právo.

Ze Serbských Nowin podává Alena Pawlikec, a z Nowého Casniku Josef Blažek.

TÉMA

Luteránská reformace, katolická reforma a lužická markrabství v 16. století

Jan Zdichynec

V uplynulém roce bylo napsáno i řečeno mnohé o Martinu Lutherovi a jeho reformační výzvě „staré církvi“. ČLV již připomněl dvě důležité výstavy věnované reformaci v Žitavě a Budyšině a akci pořádanou v Lužickém semináři. Pokusme se zasadit náboženské dějiny Horní a Dolní Lužice v 16. a 17. století do širších souvislostí a zároveň se podívejme ještě jednou podrobněji na žitavskou výstavu, nazvanou příznačně *Úplně jinak. Reformace v Horní Lužici (Ganz anders. Reformation in der Oberlausitz)* – právě její název naznačuje,

čím jsou Lužice v souvislostech duchovních dějin křesťanské Evropy pozoruhodné.

Jen zdánlivý paradox dějin Horní a Dolní Lužice na prahu raného novověku představuje rychlost a nadšení, s nímž obě historické země České koruny přijaly Lutherovo poselství, ačkoli o více než století dříve zůstaly stát na straně katolického krále Zikmunda Lucemburského a římské církve. Totéž přitom platí pro sousední Slezsko, z jehož hlavního města Vratislavi dokonce vyhlásil Zikmund roku 1420 svou prv-

Bývalý minoristký konvent, dnes Městské muzeum v Žitavě, foto Jürgen Matschie

ní křížovou výpravu proti husitům. Zejména hornolužické Šestiměstí bojovalo intenzivně s českými husity a boj proti nim také finančně podporovalo, a to nejen v době samotných husitských válek, ale např. i za vlády Jiřího z Poděbrad – známý je odmítavý postoj Zhořeleckých vůči tomuto „kacířskému králi“ a jejich podpora Matyáši Korvínovi. Řada dodnes dochovaných církevních památek zejména v Horní Lužici dokládá hlubokou zbožnost druhé poloviny 15. století, jako např. chrám sv. Petra v Budyšině, pozdně goticky přestavěný a po reformaci upravený jako simultánní či kostel sv. Petra a Pavla ve Zhořelci. Právě rozjitřená duchovní atmosféra pozdního středověku, provázená přibývajícím oltáři a mešními fundacemi, zakládáním konventů františkánů observantů či rozvojem zbožných bratrstev, byla ovšem, stejně jako jinde v Evropě, úrodnou půdou pro přijímání reformačních myšlenek. Tíž lidé, kteří se před několika lety ochotně účastnili procesí a financovali dobrovolně zbožná nadání, přemítali o možnostech své spásy. Pokud za tuto spásu měla ručit římskokatolická církev, proslulá neřádným životem svých nejvyšších představitelů, mnohoobročnictvím či nevzdělaností běžných kněží, bylo cosi špatně: odsud byl jen krůček k tomu, že se dosud zbožní katolíci začali, vedeni Lutherem, záhy vysmívat katolické hierarchii a zvyklostem, odmítali platit i povinné desátky a zabavovali církevní jmění.

O krizi a potřebě reformy římské církve se uvažovalo mnoho desetiletí před Lutherovým vystoupením – ostatně ani Luther, sám augustinián eremita, původně rozhodně nechtěl vytvořit církev novou: jeho úmyslem bylo reformovat, tj. napravit stávající instituci s papežstvím v čele. Potíže si uvědomovali i míšeňští biskupové, pod jejichž pravomoc obě Lužice spadaly. Například Jan VI. ze Salhausenu (1487–1518) ve svých synodních statutech z roku 1504 nařizoval světskému i řeholnímu kléru mravný a řádný život. Také laiky pobuřovaly chování a praktiky duchovních, zejména minoritů působících ve městech, jejich pachtění za almužnami, nedostatečné vzdělání, zanedbávání bohoslužeb atd. O církvi kriticky smýšleli i někteří šlechtici, ačkoli luterství přijali většinou později než měšťané. Svou roli v rostoucím odporu ke katolictví sehrál rovněž odmítavý postoj

lužických kněží k odvádění různých církevních dávek do Míšeň. Napětí vzrostlo podobně jako jinde ve Svaté říši římské v důsledku obchodu s odpustky, vyhlášenými zejména na obnovu chrámu sv. Petra v Římě. V Lužicích jej vedl roku 1508 s podporou českého krále a jeho zástupce, zemského fojta (tehdy jím byl Zikmund z Vartemberka na Děčíně) papežský vyslanec, dominikán Jan Tetzl († 1519). Jeho činnost pranýřuje většina dobových lužických městských kronik.

Při přijímání protestantské reformace sehrála svou roli jistě i geografická poloha Lužic v bezprostředním sousedství dnešního Saska, samé kolébky luterství. Navíc řada lužických kněží, pocházejících většinou z měšťanských rodin, studovala ještě před reformací v Lipsku a roku 1517 byli někteří přítomni ve Wittenberku. Záhy tudíž poznali Lutherovo učení. Sám Luther si ostatně všiml i dění v Lužicích, řada tamních prvních evangelických kazatelů znala také jeho či Melancthona osobně.

Reformace v Lužicích náležejících katolickému českému králi probíhala vlastně zčásti zdola, bez podpory panovnické moci, naopak, proti její vůli – na rozdíl např. od Saska, Braniborska či Hessenska. Města a šlechta postupně získaly právo rozhodovat o církevních záležitostech (*ius reformandi*) v duchu augšpurského náboženského míru (1555, tj. podle zásady „cuius regio, eius religio“, „čí země, toho náboženství“), jakkoli jeho platnost na území České koruny byla sporná. Proto také v Lužicích nevzniklo teritorium, které by bylo alespoň navenek konfesně jednotné.

Jedna věc bylo kázání Lutherových myšlenek, jež nacházely řadu vděčných posluchačů, druhá pak změna liturgie a vůbec církevně organizačních poměrů. K tomu docházelo v Lužicích pozvolna od dvacátých let 16. století, přičemž proces brzdila řada překážek, ať už ze strany městských rad, v nichž ještě zasedali příznivci starého učení, nebo ze strany krále, zemských úředníků či míšeňských biskupů. Svou roli hrála i jistá setrvačnost a lpění na starých zvycích.

V rozhodujícím období v Horní Lužici působil jako zemský fojt vnuk Jiřího z Poděbrad Karel Minstrbersko-Olešnický († 1536), který se reformačním myšlenkám nestavěl výrazněji na odpor. Český král sice neměl zájem na podpoře luteránství, ale ani dostatek sil jeho šíření vzdorovat. Souviselo to také se zmiňovaným rozvolněním vztahů mezi Českým královstvím a Lužicemi i se značnou samostatností zdejší stavovské obce. Ještě Ludvík Jagellonský se sice roku 1525 obrátil na stavy Lužic a Slezska dekretem proti novému učení, ovšem bez praktického výsledku. Podobně Ferdinand I. Habsburský byl příliš zaměstnán jinde – válkami s Turky, zápasem o Uhry, říšskou politikou i rozmanitými obtížemi v Čechách a na Moravě, takže jeho výnosy a konkrétní kroky namířené proti luteránství v Lužicích vyznívaly spíše jako formální protesty bez skutečného účinku. Navíc protireformační mandáty měli často vykonávat úředníci, kteří sami již byli luteránského vyznání. Roku 1554 slíbily hornolužické stavy českému králi věrnost a poslušnost ve všech jeho požadavcích, jen od luteránské konfese se již nemínily odchýlit.

Také zákroky míšeňských biskupů proti novému učení v markrabstvích se míjely účinkem. Biskup Jan VII. ze Šlejnic (1518–1537) dokonce vedl věroučnou polemiku s Lutherem a své duchovní nutil slibovat věrnost katolické církvi rukou dáním i ústně – nadarmo. Se snahou posílit římskou víru v prvních reformačních letech souvisí i svatořečení apoštola Lužických Srbů, míšeňského biskupa Bennona (1523), připravované již delší dobu. Biskupství byl oporou katolicky smýšlející vévoda Jiří (1500–1539), vnuk Jiřího z Poděbrad, jenž se snažil ještě zachránit „starou“ církev pokusy o její reformu. Po něm se ujal vlády jeho bratr Jindřich, který už dávno přestoupil k luterství a který zdůrazňoval zeměpanská práva nad „svou církví“. I braniborští kurfiřti, kteří expandovali do Dolní Lužice, se jednoznačně přiklonili k protestantství. Tehdejší míšeňský biskup Jan VIII. z Maltitz (1537–1549) cítil nebezpečnou změnu situace. Jeho prosby o ochranu i intervence k Ferdinandu I. však vyzněly naprázdno. Sekularizaci míšeňského biskupství v podstatě už nic nebránilo, dovršena byla za biskupa Jana IX. z Haugwitz (1555–1559), který svá teritoria předal saskému kurfiřtovi a sám přestoupil k luteránství.

Lze říci, že v době tzv. Pönfallu, tj. potrestání prvního stavovského odboje v Horní Lužici roku 1547, již byla většina hornolužických měst luteránských, ještě během druhé poloviny 16. století v zemi působily i vlivy církve reformované, filipistického směru reformace (Kašpar Peucer, zeť Melanchthonův), ale také např. vlivy Jednoty bratrské z Čech. V Lužicích – podobně jako v sousedním Slezsku – nedošlo až na výjimky k větším nepokojům, selská válka se území vlastně vyhnula (víme nicméně o povstání řemeslníků ve Zhořelci roku 1525, jistě zbarveném náboženskými požadavky). Neproběhly tu ani ikonoklastické bouře, naopak, převzaty byly římskokatolické kostely často i s vybavením, které dále mnohdy užívali i luteráni, jak dokládá mj. žitavské postní plátno, zavěšované podle staré, katolické tradice v žitavském farním luteránském kostele sv. Jana až do 17. století. Ve městech i na vesnicích často nějakou dobu působil vedle římskokatolického faráře luteránský kazatel. Příslušníky obou vyznání najdeme i v mnohých rodinách. Navíc zřejmě ne všichni měli o konfesi, k níž se hlásili, vždy jasno.

Neznamená to ovšem, že by všude v Lužicích vládl pokoj a tolerance v náboženských věcech. Např. v Budyšíně došlo k prvním nábožensky podbarveným provokacím, zesměšňujícím obchod s odpustky, již při takzvaném vítání léta 31. července 1522. Zdejší poměry mohla přímo ovlivňovat kapitula, držící patronátní práva k farnosti, mohla tedy např. odvolat kněze, kteří kázali podle protestantského učení. Luteránů ve městě ale výrazně přibývalo, což nutilo kanovníky nové učení trpět. Dokonce i někteří kanovníci byli v prvních letech po Lutherově vystoupení protestantsky naladěni, jako děkan Pavel Kűchler, jenž sám nějakou dobu v novém duchu kázal a uděloval svátost podobojí, než ho denunciací kolegů u českého krále donutila ke změně postoje. Napětí mezitím narůstalo. Roku 1527 došlo k bouřlivé věroučné disputaci mezi protestanty a katolíky, při níž podlehl obhájce „staré“ církve. Když začal děkan Kűchler na svatodušní pondělí 1528 znovu v hlavním kostele křtít podle katolického ritu, hodil kdosi z empory dolů kámen, který prorazil křtílnici. Vznikl zmatek a dav napadl kněze; někteří byli dokonce zraněni. Roku 1530 kapitula pod tlakem městské obce povolila protestantům v tzv. vedlejších časech, tj. ráno a v poledne, pořádat v dómu sv. Petra bohoslužbu. Katolické mše potom slavili kanovníci už jen v chóru kostela. Bylo zřejmé, že většina Budyšínských se zpátky k Římu nevrátí. Roku 1543 proto kapitula a rada uzavřely první smlouvu ohledně paralelního užívání kostela sv. Petra příslušníky obou konfesi. Křtít, oddávat a pohřbívat mohli nadále toliko katoličtí kněží; luteráni sice měli nárok na své bohoslužby, ale zůstávali vůči kapitule stále v podřízeném postavení. Budyšínský dóm funguje dodnes jako jeden z mála simultánních kostelů v Německu; zároveň je simultánním kostelem vůbec nejstarším. Na udržení katolíků v Lužicích měl lví podíl budyšínský děkan, olomoucký rodák Jan Leisentrit (1527–1586), který s pomocí papežského nuncia, Ferdinanda I. a českých katolických hodnostářů – spolupracoval např. i s pražským arcibiskupem Antonínem Brusem z Mohelnice – dokázal přenést biskupská práva sekularizovaného míšeňského biskupství na budyšínskou kapitulu. Stal se apoštolským administrátorem, a tuto funkci vykonávali budyšínská děkani až do obnovení římskokatolického drážďansko-míšeňského biskupství roku 1921. Při tomto církevněprávním řešení, kdy římskokatolický děkan měl značné pravomoci i nad luterány, lze spatřovat značné podobnosti s poměry ve Slezsku, ale také v Českém království.

Uvedené platí podobnou měrou pro Horní i Dolní Lužici. Stavby Dolní Lužice se kolem poloviny 16. století přiklonily k reformaci, zdejší kláštery až na cisterciáckou Neuzelle zanikly. Ovšem ještě dlouho trvalo, než nové učení plně zakořenilo i na venkově, kde ještě v první polovině 16. století – na rozdíl od většinově německých měst – žili převážně Lužičtí

Srbové. Tvořili celkem více než 80 % veškerého obyvatelstva země, jehož počet byl odhadován v raném novověku na přibližně 120 000 lidí. Právě v Dolní Lužici se však ukázalo nezbytné respektovat i početné Lužické Srby a usnadnit jim cestu k protestantství překlady Bible a dalších náboženských knih do dolnolužické srbštiny. Reformace tak měla vliv i na vytvoření psaného lužickosrbského jazyka, který zažil svůj první vrchol v roce 1548 překladem – jakkoli pouze rukopisným – *Nového zákona* do dolnolužické srbštiny od Mikławše Jakubici, pravděpodobně faráře v Lubnici/Laubnitz na panství Žary (Žarov). Prvním dolnolužickosrbským tiskem je až překlad zpěvníku a malého Lutherova katechismu, který vydal v Budyšíně roku 1574 Albin Moller, pastor v Tšupci/Straupitz v Dolní Lužici. Moller svůj překlad věnoval zemskému fojtovi Jaroslavu Libštejnskému z Kolovrat. Dolnolužičtí Srbové tak získali určitý náskok, protože první knihu tištěnou v hornolužické srbštině (pouze Lutherův katechismus bez zpěvníku) vydal Václav Warichius (ls. Wawrik), pastor v Hožjizi (něm. Göda), až roku 1597, a to v dosti otrockém překladu z němčiny.

Reformace úplně jinak?

Do 7. ledna 2018 hostily prostory Městského muzea v Žitavě výstavu, jež výborně ukázala právě popsaná specifika hornolužické reformace. Připravilo ji žitavské muzeum v rámci programu *Tváře* re-

Expozice epitafů v žitavském muzeu, foto Jürgen Matschie

Interiér kostela, dnes Městského muzea v Žitavě, foto Jürgen Matschie

formace v Horní Lužici, Čechách a Slezsku v kulturním prostoru Horní Lužice – Dolní Slezsko (*Gesichter der Reformation in der Oberlausitz, in Böhmen und Schlesien, 2012–2017 im Kulturraum Oberlausitz-Niederschlesien*). Muzeum se nachází v někdejší minoritském konventu, sekularizovaném právě za reformace v šedesátých letech 16. století. Jeho přízemí mj. sloužilo až do poloviny 19. století jako modlitebna českých exulantů žijících v tomto městě. Vrchol návštěvy muzea nepochybně představují trvale vystavená žitavská postní plátna z roku 1472 a 1573, o nichž ČLV podrobněji informoval před dvěma lety (viz ČLV XXV/2/2015, Petr Hrachovec: *Žitavská postní plátna v pozdním středověku a během reformace*, str. 11–13), a potom více než osmdesát epitafů z žitavských i okolních kostelů z doby renesanční a barokní, díky podpoře saské zemské vlády nově restaurovaných a prezentovaných poprvé v souvislosti s výstavou, které již na svém místě v klášterním kostele sv. Petra a Pavla zůstanou. Řada žitavských epitafů je skutečně umělecky velmi hodnotná. Jde o největší sbírku tohoto druhu v dnešním Německu, jež skvěle zastupuje rozvinutou funerální kulturu zdejších protestantů. Epitafy se pořizovaly jako památka na mrtvé a zároveň jako vzor pro nadcházející pokolení, zprostředkovávaly základní hodnoty luteránského učení slovem i obrazem.

Výstavu samotnou tvořily obrazy, staré tisky a další artefakty, jež mj. připomněly i Ochranovskou jednotu či náboženskou koexistenci Horní Lužice, tj. zejména působení katolických klášterů vedle luteránských měst. Soudím, že na rozdíl od řady jiných „lutherovských“ akcí v Německu se žitavské muzeum v čele s nedávno nastoupivším ředitelem dr. Peterem Knüvenerem pokusilo pohlédnout na reformaci poněkud jinými očima než jako na příběh „pokroku“, „modernizace“, „úspěchu“. Lužice k tomu skýtají sdostatek materiálu. Výběr exponátů se pochopitelně zaměřil především na osobnosti a díla spjatá s Žitavou samotnou, s jejími církevními institucemi a potom s pozdější luteránskou patricijskou elitou. Cenný je pokus představit rodiny – např. Neseny, Schnittery či Lontznery – jejichž příslušníci jsou prezentováni právě na četných epitafech. Návštěvníci mohli shlédnout několik rodokmenů ukazujících vzájemné propojení důležitých žitavských patricijských rodin a také portréty jejich příslušníků. Řada uměleckých předmětů ukázala souvislosti mezi luteránským a katolickým uměním.

Jedním z nejzajímavějších exponátů byl jistě tzv. Lutherův pohár z pozůstalosti rodiny Nesenů. Vilém Nesen (1493–1524) následoval Luthera do Wittenberku a reformátor mu jako svému příteli věnoval křišťálový pohár. Po Vilémově tragické smrti pohár zdědil jeho bratr Konrád Nesen (1495–1560, žitavský purkmistr), který se velmi zasloužil o upevnění luteránství v Žitavě. Pohár se potom v rodině Nesenů dědil z generace na generaci; poslední mužský potomek rodu jej odkázal roku 1793 drážďanské *Grünes Gewölbe*, klenotnici kurfiřtů a vévodů saských. Vystaven byl dále oltářní obraz z Burkersdorfu, vsi v sousedství katolického kláštera Máří Dolu (St. Marienthal), dílo neznámého malíře z roku 1605, na němž návštěvníci bohoslužby přijímají chléb a víno – tj. zobrazeno je centrální téma reformace, přijímání svátosti laiky pod obojí způsobou. Zobrazení tu jsou příslušníci rodiny Gersdorffů. Duchovní na obraze přitom na sobě nemají luteránský talár, nýbrž albu a kasuli, jak bylo obvyklé od středověku – další výjev pak zachycuje přijímání podobojí samotného Krista. Vystaven byl také epitaf dcerky Hanse z Maltitz, dílo známého malíře a sochaře Andree Dresslera (1582), využívající biblického motivu Boha, který k sobě volá dítky, a další cennosti. Z řady prezentovaných knih lze zmínit vydání tzv. kurfiřtské bible z Wittenberku z roku 1544/1545, poslední vydání Lutherova biblického překladu za reformátorova života, opatřené dřevoryty; prezentována byla ale i řada cenných písemností.

Výstava sice příliš nezdůrazňovala, že v době šíření reformace v Lužicích patřila země ještě k České koruně, což byl jistě jeden z faktorů vedoucích k nastolení koexistence více vyznání, nicméně neopomněla ani české exulanty, ani Ochranovskou jednotu. Soužití katolíků a luteránů v zemi podávala možná až poněkud idealizovaně – jistě nešlo jen o pokojnou a obohacující koexistenci, ještě

v 19. století docházelo k řadě tvrdých konfliktů; nic to ale nemění na tom, že v Lužicích nikdy nedošlo k zavedení jednoho státního náboženství a že je tedy můžeme vnímat jako určité předobrazy pozdější náboženské tolerance – ale také jako model vývoje, kterým se mohly ubírat Čechy a Morava, kdyby tu nebylo došlo k vyhlášení Obnoveného zemského zřízení roku 1627 a 1628. Lze jen doufat, že co nejvíce z výstavy brzy „zvěční“ stále ještě nevydaný katalog.

LITERATURA:

Lenka BOBKOVÁ, Luděk BŘEZINA, Jan ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice* (= Stručná historie států), Praha 2008.

Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.–17. století (= Korunní země v dějinách českého státu IV), edd. Lenka BOBKOVÁ – Jana KONVIČNÁ, Praha 2009.

DOPISY

Sejmik – nosná vize a realistická koncepce, nebo utopie?

V posledním roce jsou v Lužici opět výrazněji slyšet hlasy, které požadují vznik lužickosrbského parlamentu. O iniciativě jsme několikrát informovali, především v ČLV 2/2017. Názory na věc ale vůbec nejsou jednotné, proto abychom čtenářům poskytli komplexní pohled, požádali jsme o vyjádření také zástupce druhého tábora, odpůrců Sejniku, bývalého jednatele Domowiny, Bjarnata Cyže.

Na otázku k teoretické vizi „Serbského sejniku“ se nedá odpovědět jednoduše a přitom věcně. Čtenář k tomu totiž potřebuje znát právní základy federativního uspořádání Spolkové republiky Německa. Dále by bylo třeba, aby iniciativa měla konkrétní koncepci, jakou právní formu sebeurčení chce pro Lužické Srby uplatnit resp. prosazovat. To však dosud není známo. Je tedy také těžké se tímto tématem teoreticky zabývat. Podávám pouze krátký přehled otázek, na které zatím od iniciativní skupiny chybí odpověď:

1. Která forma autonomie by se měla uskutečnit? Územní nebo personální? Rozdíly jsou zásadní.
2. Pro personální autonomii je nutno úředně registrovat všechny Lužické Srby. To podle platných zákonů v Německu není možné. Aby se zákon změnil, musily by souhlasit všechny ostatní národnosti menšiny a malá etnika v Německu. K tomu nikdy nedojde, má to své historické příčiny, například pronásledování Židů a Romů resp. Sintů v období nacismu.
3. K zavedení územní autonomie nemáme potřebný počet Lužických Srbů v sídelním prostoru. K tomu bychom potřebovali přes 50 % obyvatelstva na právně definovaném území (tj. obec nebo sídelní prostor). Takový poměr je pouze v některých obcích katolické Horní Lužice v okolí Chrósčic – většina lužickosrbského sídelního prostoru by tak z autonomního území vypadla, což je zásadně nepřijatelné. Proto je tento model pro Lužické Srby utopií.
4. Má-li se ustavit „Sejmik“, pak jde o zákonodárnou instituci jednoho „národa“. Lužičtí Srbové však nejsou podle zákona považováni v Německu za samostatný národ. Takového postavení není za daných okolností možno dosáhnout, a proto je to čirá fantazie. Podmínky jsou totiž nyní pro Lužické Srby již nesplnitelné: mj. je stanoven minimální počet 300 000 příslušníků, kteří sídlí na kompaktním území. (Domowina se touto otázkou zabývala před více než 15 lety a dala vypracovat příslušný právní rozbor, který potvrdil, že tento status už nesplňujeme. Proto je i tato vize iluzí.) I politické okolnosti v Německu tomu odporují.
5. V neposlední řadě je právě nedostatek realistické koncepce „Sejmiku“ příčinou, proč se po více než šesti letech teoretizování o tuto nerealistickou vizi skoro nikdo nezajímá.

Bjarnat Cyž (přeložila Zuzana Bláhová-Sklenářová, redakčně upraveno)

O veselých lidech

Když se lidé za zimních večerů sešli na besedu, rádi si povídali a vyprávěli, co se kde doma nebo ve světě stalo nového či neobyčejného. Protože tenkrát nebývala železnice ani noviny, nedostali se moc často ze vsi a máloco se jim doneslo. Proto si vážili lidí, kteří dovedli sami něco vymyslet. A kolikrát to byly podivné věci, jako to, co se povídá o Pumpotovi. Ale líbí se nám, že lužickosrbský hoch byl tak mazaný, že dobrým lidem dělal dobře a lakomce trestal, a přesto byl veselý myslí.

Pumpot

Měrcín Pumpot byl syn chudých robotníků. Narodil se ve Spalích nedaleko Wojerec. Už jako malé dítě se jednou ztratil z kolébky a místo něj v ní ležel veliký had. Vylekaní rodiče hledali syna v celém okolí, nikde ho však nenašli. Když se zoufalí vrátili domů, ležel hošík čilý a zdravý zase v kolébce.

Hoch rostl, uměl dobře lužickosrbsky a německy a měl pořád v hlavě nějaká skotáctví. Někteří tvrdili, že viděli, jak mu ve spaní nad hlavou kmitají divné postavy, a když šel v noci kamsi, skákaly kolem něj plamínky.

Když vyrostl, vyučil se mlynářskému řemeslu a vandroval pak krajem ode mlýna ke mlýnu. Kde se mu líbilo, tam zůstal, a za dobré jídlo a nocleh vyprávěl lidem všelijaké vtipy a žerty. Kde ho však nechali o hladu, tam lidi dopaloval všelijakým šibalstvím.

Tak přišel na svých cestách také do Fojska¹ a zabočil do Burkhardova mlýna. Tam se sešli mlynáři z celého okolí a s nimi jejich ženy a dcery. Byla veselá zábava s houslemi a dudami a mlynářka už vynesla ze světnice spoustu vypitých lahví. „Járku“, pomyslí si Pumpot, „tady se pěkně nadlábněš, to bude něco pro tebe!“ Bez velkého zvani vešel do světnice a sedl si do kouta. Hoch, který obsluhoval, usoudil, že to je nějaký mlynářský bez práce, a přinesl mu suchý chléb a skleničku slabé pálenky. „Tak, kmocháčku, dejte si něco dobrého!“ Pumpot se ale nahněval, že ho chtějí odbýt takovou almužnou, a zařekl se, že to mlynáři pořádně oplatí.

Za chvíli se zvedl a šel. Už ve dveřích se zeptal, jakou příležitost tam vůbec oslavují. „Budou usazovat mlýnské kolo“, odpověděl hoch. Pumpot šel tedy kolem nového kola, uhodil do něj kloboukem a s úšklebkem odešel.

Když se mlynáři najedli dosyta, chtěli usadit mlýnské kolo. Všechno si už předtím důkladně vyměřili a spočítali. Ale co to – osa byla najednou o půl lokte kratší, než měla být! Všem se podlomila kolena. Konečně mlynáři svitlo a vzpomněl si na krajánka. „To nám určitě zavařil Pumpot!“ Ba, teď byli všichni přesvědčeni, že ten čaroděj byl Pumpot. „Běžte za ním, běžte za ním“, křičeli všichni. Netrvalo dlouho a našli ho sedět u řeky. On ovšem věděl, co chtějí, a dal se napřed pozvat na hostinu. Tak se najedl dosyta, a pak si mu stěžovali, co se jim stalo, a ptali se ho, jestli se od toho dá nějak pomoci. „A to by v tom musel být prcek, hochu, nalej mně ještě jednu!“ povídá Pumpot. Potom šel s nimi ven, se šibalským úsměvem si prohlédl tu krátkou osu, klepl do ní svým vysokým kloboukem jednou zepředu, jednou zezadu – a na mou věru, když kolo znova zvedli, mělo všechno správnou míru jako na začátku.

Od té doby mlynáři hostili Pumpota chlebem s dobrým máslem a také lepší pálenkou, kdykoli k nim zavítal.

Jednou takhle seděl sedlák s rodinou u oběda. Kolem stolu bzúčely spousty much. Tu najednou někdo zaklepal – a ve dveřích stál Pumpot. Sedlák ho přivítal a usadil ho ke stolu, aby s nimi obědval. To si ovšem Pumpot nedal říkat dvakrát. Selka mu položila na talíř velký bramborový knedlík. A teď přišlo na žert. Pumpot chtěl knedlík rozkrojit, ale ten byl najednou tak tvrdý, že mu vyklouzl zpod nože a jako vystřelený

z kanónu letěl přes světnici. Vyrázil dveře, letěl do chléva a napíchl se tam starému volovi na roh. Všichni měli údivem ústa dokořán; Pumpot si zatím pochutnával na knedlicích. Jen mouchy ho pořád dopalovaly, létaly mu do obličej, běhaly po talířích a padaly mu i do jídla.

Tu se Pumpot navztekal a přikázal sedlákovi, aby ty hromské mouchy přece vyhnal ze světnice. „Ech, co pomůže mouchy vyhnat, vždyť tu budou hned zase zpátky“, opáčil sedlák. „Inu, tak jim přece aspoň řekněte, aby aspoň tak dlouho, co budeme jíst, zůstaly někde a daly nám pokoj.“ Všichni se tomu smáli, protože jak byste chtěli udržet mouchy pohromadě? Tak sedlák povídá: „Já to nedovedu, udělej to sám, Pumpote, ty jsi čaroděj!“ Pumpot se ušklíbl, položil svůj vysoký klobouk na okno a přikázal mouchám, aby si sedly do něj. A opravdu, najednou všechny mouchy jako roj včel vletly do klobouku, tam se usadily a ani se tam nevešly, takže padaly přes okraj ven. Teď se lidé mohli v klidu najíst. Pak Pumpot poděkoval, utřel si ústa, vzal klobouk a šel svou cestou. Před chalupou pak se smíchem vysypal mouchy do prázdných hrnců.

Jednou chytil Pumpot ryby v jezeře. To bylo zakázáno a sedláci se za ním pustili a chtěli ho chytit. Ale Pumpot přešel přes vodu jako po pevné zemi a na druhé straně jezera chytil dál. Šli tedy sedláci pro nejlepšího střelce, aby ho zastřelil. Když třeskl výstřel, Pumpot zvedl nohu, kulka prolétla pod ní a minula ho. Tu si sedláci pomyslili: Stříbro ho určitě zasáhne. Jenže Pumpot chytil stříbrné kulky do klobouku a volal: „Jen střilejte dál, takovéhle harampádí se mi dobře hodí!“

Ba, Pumpot byl jedna ruka i s počasím. Když se mu zachtělo, plul na papírovém člunu přes Labe, Solavu nebo Modlu. Jindy jel vzduchem na luční kobylce anebo přeřízal mlynáři mlýnský kámen vej-půl. Nedaleko Drážďan udělal, že se roztočily všechny větrné mlýny, přestože se nehnul ani větříček. Foukal prostě nosem.

Jednou však málem dopadl zle. Seznámil se se saským generálem Sybilským. Ten také dovedl víc než chleba jíst. Sybilski hodil do kamnovce černá ovesná zrnka a ta se hned proměnila ve vojáky; ti vylezli a shromáždili se na zámekém nádvoří. Tam pochodovali a cvičili a pak se zase vrátili do kamnovce. Pumpotovi se to líbilo. Vzal z mísy pár zrněk hrachu, hodil je také do kamnovce – a podívejme, z kamnovce začali vylézat ozbrojení jezdci. Jenže Pumpot neznal zaklínadlo, kterými by je mohl zase zaříkat zpátky do kamnovce. Oni tedy už už začali zkoušet ostří svých mečů na Pumpotově kůži. Naštěstí přispěchal Sybilski a milé hochy zahnal zpátky do kamnovce.

Kam se Pumpot poděl? To nikdo neví. Naposledy ho viděli v Paderbornu. Tam Pumpot zanechal svůj vysoký klobouk a zmizel. Stalo se to na konci sedmileté války.

K „lužickému Enšpíglovi“ se hlásí jak Lužičtí Srbové, kteří mu říkají Měrcín Pumpot, tak lužičtí Němci, u nichž se jmenuje Martin Pumput. Znalí jej i v nejsevernějších Čechách. Pomníky, sochy a další při-

Pumpot, kresba František Dečman

¹ tj. Vogtlandu

pomínky najdeme v řadě vesnic, dokonce i v Kyjově u Krásné Lípy, kde prý se také zastavil ve mlýně. Počátky vyprávění se hledají v 17. století, kdy je takový člověk doložen v okolí Albrechta z Valdštejna a šlo snad o jakéhosi šarlatána. Další příběhy jej spojují s Leopoldem I., knížetem anhaltsko-desavským, na konci 17. a v první polovině 18. století. Uvádí se dokonce přesné rodiště a původ ze smíšeného německo-lužickosrbského manželství. Podle Jacoba Grimma měl být původně démonickou postavou a člověkem se stal až v pozdější tradici, kdy se na něj nabalily i motivy enšpíglovské a faustovské, v lužickosrbské tradici a literatuře se mísí i s Krabatem. U nás se stal v poslední době nečekaně populární: nedávno o něm natočil krátkou animovanou pohádku František Dečman a vstoupil dokonce do geohry pro mobilní telefon.

Pumpot je vždycky mlynářský krajánek – o těch se ostatně vyprávěly žertovné i neuvěřitelné příběhy i u nás: krajánci chodili po světě od mlýna ke mlýnu, znali a věděli proto mnohokrát více než sedláci z vesnic, a věřilo se, že dovedou čarovat. Mlynáři byli vždy zvláštní skupinou v rámci venkovské pospolitosti. V německých zemích však bylo jejich postavení dlouho jiné než u nás: již od hlubokého středověku je společnost považovala za „nepočetné“ (podobně jako u nás katy nebo pohodné) a platila pro ně různá zvláštní omezení a nařízení, která postupně vymizela až v 18. a 19. století. Také tam byl daleko silnější než u nás zakořeněn předsudek, že mlynáři při mletí sedláky okrádají. Je ovšem otázka, zda Lužice řadit mezi země „německé“ či spíše „české“ – i když se Pumpotovy příběhy odehrávají až po odstoupení Lužic saskému kurfiřtovu r. 1635, zdá se, že vzhledem k jejich dlouhé příslušnosti k zemím Koruny české tam bylo postavení poddaných obecně poněkud odlišné od postavení v jiných oblastech Svaté říše. Na druhou stranu Pumpot v příbězích chodí i mimo Lužici; takovými úvahami už bychom se však dostali dál, než je zde možné.

Pumpot vystupuje jako „hornolužický čaroděj“; jeho moc spočívá ve vysokém klobouku, který – stejně jako dnes populární špičaté klobouky britských čarodějů a čarodějnic – souvisí s módou vysokých klobouků v období renesance a staršího baroka; uvádí se, že takové klobouky nosili dříve stavitelé pump a od toho pochází i jeho jméno. Svou kouzelnou mocí trestá lakomé mlynáře a pomáhá chudé mlynářské chasě, s níž se špatně zachází, různé kousky ale provádí, kudy chodí, a víceméně kdekomu.

Pumpotovy příběhy v našem podání spadají do doby sedmileté války (1756–1763), která jako první celosvětový konflikt zamíchala vztahy a postavením velmocí, středoevropským venkováním však přinesla jen strádání při přímých válečných akcích a později – v souvislosti s chladným a vlhkým podnebím „malé doby ledové“ – bídu a hladomor. Je trochu symbolické, že Pumpot mizí právě v této době; to už lidem skutečně docházely žerty.

Ze sbírky Serbske powěsće (wupytał a zestajał Erich Krawc; wobdźełał a přeložil Kurt Balcar; ilustracije Měrćin Nowak-Njechorński, LND Budyšin, 1. vydání 1959) přeložila a dodatkem opatřila Zuzana Bláhová-Sklenářová.

ZÁPISNÍK

Milí přátelé,

zase se rok sešel s rokem a sčítáme loňské podarky s nepodarky a letošními výhledy. Povedlo se toho dost: především do našich řad přibýlo 28 nových členů, což je dobrá zpráva o stoupajícím zájmu o srbskou Lužici. Pokud nám to do budoucna vydrží, snad se podaří

oslovit dostatek mladých a třeba je i přesvědčit, aby studovali sorabistiku. Neboť informované mládí potřebujeme.

Radost mám i z toho, že nabídku zájezdů, které máte tak rádi, se nám vloni opět podařilo obohatit o nové, a že se podařilo uspořádat dokonce tři divadelní představení. Letos jsme proto připravili zase jiné zájezdy (protože v Lužici je pořád kam jezdit a co objevovat), na divadle však ubereme ve prospěch hudby. O tom se ostatně přesvědčíte už 3. března na valné hromadě. Jelikož letos je nevolební, chceme ji pojmut jako oslavu 111. narozenin našeho spolku: s přednáškou, krtem knížky a koncertem.

Stejně tak už plánujeme podzimní dění, jehož vrcholem budou dvě konference: jedna připomene dvousté výročí narození jednoho z nejvýznamnějších lužickosrbských obrozenců, jenž působil i v Praze, Jana Petra Jordana. Druhá se vztahuje ke stoletému výročí vzniku Československa a představujeme si ji jako zamyšlení o české státnosti s důrazem právě na srbskou Lužici. Také o tom ještě budete informováni.

Kromě běžné agendy, k níž patří další zařizování Lužického semináře a Hórníkovy knihovny, se samozřejmě dál trápíme tím, jak dopadne snaha dotáhnout do Lužice české učitele a pomoci tak tamnímu školství. O jeho značných potížích jste si toho dost přečetli v minulých dvou číslech, jenže mezitím přibyla novinka: zase po dvou letech proběhne v Budyšíně letní jazykový kurz lužické srbštiny. Letos trvá patnáct dní, od 13. do 28. srpna, a stojí 450 eur pro studenty a 600 eur pro ostatní. Máme aktuálně vynikající kurz koruny vůči euru, a tak pro výdělečně činného člověka cena patnáct a půl tisíce korun za dvoutýdenní dovolenou v zahraničí s plnou penzí mi nepřijde nijak přehnaná. Pro studenta však je jedenáct a půl tisíce těžká pálka. (Pro srovnání: poplatek za delší studium na FF UK je (mimo některé žádané obory) 15 000 Kč za každých započatých šest měsíců studia.)

Když jsem na kurz jezdil já počátkem tohoto století, byli studenti ze slovanských zemí lákáni jeho minimální cenou (nevzpomenou si už, zda snad nebyl zadarmo). Tato politika měla výsledky: v roce 2002 se kurzu zúčastnilo 51 studentů ze 17 zemí, o dva roky později 47 z 13, o další dva roky později 48 ze 14 zemí. Předloni, když už cena vylétla do podobných výšin, jako je ta letošní, se kurzu zúčastnilo 17 studentů ze sedmi zemí. To je nejméně za celou dobu jeho trvání od roku 1967. Nechci tvrdit, že lužická srbština je na tom tak špatně, že každý její učení musí být maximálně dotován, aby o ni vůbec projevil zájem. Zároveň je mi jasné, že ne každý absolvent kurzu u lužické srbštiny zůstal – vždyť umět lužickosrbsky přece jen na pracovním trhu terno není. Je to výlučná záliba, a tak je potřeba v ní její zanícené duše všemožně podporovat.

Jinými slovy je lužické srbštině třeba bytí ulehčovat a zesamozřejměmovat je, nikoli je komplikovat. Začal-li jsem tento sloupek radostí nad tím, kolik se nám do spolku vloni přihlásilo nováčků, musím dodat, že je to výsledek trvalé titěrné práce, poukazování, co je na srbské Lužici tolik atraktivní, třebaže je v ní tolik problémů. O týž obraz by nicméně měli usilovat hlavně sami Lužičtí Srbové, respektive představitelé národa na patřičných úředních místech. Pokud a dokud nepochopí, jak je třeba Lužici prezentovat navenek, budou statistiky zahraničních zájemců o Lužici nadále strmě klesat. Což by pro ně bylo smrtelné – stačí se podívat, kolik „cizinců“ dnes tvoří sbor katedry sorabistiky Lipské univerzity. Většina, a to nikoli kvůli vyzdvihované internacionalizaci, nýbrž proto, že mezi Srby není kde brát.

Přeji vám inspirující zážitky při čtení letošního Věstníku a spolu s kolegy se těším na viděnou na našich akcích.

Lukáš Novosad, předseda

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, www.luzice.cz, luzice@luzice.cz, ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. Cena 30 Kč.
Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Oberhelová, Michalovice 17, 412 01 Litoměřice, eliska.oberhelova@gmail.com; zástupce vedoucí redaktorky: Jan Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Štefan Pilát. Sazba: Martina Lapišová.
Roční předplatné: ČR 300 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.
Objednávky a stížnosti na nezasilání: Redakční rada ČLV, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, luzice@luzice.cz, tel. 728 581 822.
Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.
MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.